

* *Konštitucionalizmus verzus demokratizmus a jeho dopad na všeobecné súdnictvo*

*prof. JUDr. Ján Svák, DrSc.
Paneurópska vysoká škola
22.05.2014*

***SUVERENITA L'UDU**

v.

**OCHRANA L'UDSKÝCH
PRÁV**

* ÚSTAVNÝ SÚD SR

v.

NÁRODNÁ RADA SR

* ODDELENOSŤ MOCÍ & REŠPEKTOVANIE ROZHODNUTÍ

Konkrétna kontrola
ústavnosti
(Gaulieder)

Abstraktná kontrola
ústavnosti
ÚZ. 254/2006 Z.z.

Ústavné zákony
HALLELUJAH

- A. Rozhodnutia Ústavného súdu majú právno-normatívny charakter a z hľadiska postavenia Ústavy v právnom systéme aj zásadný charakter na celý právny poriadok.
- B. Vplyv na obsah rozhodnutí majú metódy výkladu práva.
- C. Metódy výkladu práva sa odvíjajú od zdrojov (s)vedomia sudcu.
- D. Zdrojom poznania súdnych rozhodnutí je argumentácia a odôvodnenie.
- E. Najzásadnejší vplyv na štát a právo majú prelomové rozhodnutia.
- F. Sudcovia berú vážne argumenty a preto rozhodnutia sú nielen rozsiahle, ale sú aj predmetom hodnotenia kvality medzi sudcami navzájom.

* Vývoj argumentácie ÚS SR

V Ústave Slovenskej republiky (č. 460/1992 Zb.) sú uvedené tri typy formulácií pre úpravu právomoci prezidenta. V prvom prípade ide o výslovne priznané oprávnenie vyjadrené formuláciou "môže urobiť"; napríklad môže rozpustiť Národnú radu Slovenskej republiky (čl. 102 písm. d)), môže odvolať sudcu Ústavného súdu (čl. 138 ods. 2). V druhom prípade ide o výslovne určenú povinnosť vyjadrenú formuláciou "je povinný". napríklad je povinný vypočítať stanovisko predsedu Národnej rady Slovenskej republiky (čl. 102 písm. d) druhá veta). V treťom prípade ide o formuláciu "urobí", napríklad "prepožičiava vyznamenania" (čl. 102 písm. h)), alebo "odvolá člena vlády" (čl. 116 ods. 7). Táto formulácia nemá jednoznačný obsah. Interpretáciou z nej možno odvodiť oprávnenie, ale aj povinnosť. V dôsledku toho treba odstrániť pochybnosti o obsahu normatívnych viet určených v právnom poriadku Slovenskej republiky a osobitne v jej Ústave.

* Vývoj argumentácie ÚS SR

Univerzálnym interpretačným pravidlom výkladu právnych noriem určených v Ústave Slovenskej republiky pre štátne orgány je pravidlo: "Štátne orgány môžu konať iba na základe Ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon" (čl. 2 ods. 2). Pomocou aplikácie tohto interpretačného pravidla určeného Ústavou Slovenskej republiky práva prezidenta od jeho povinností nemožno oddeliť, lebo by sa vytvorili pochybné povinnosti. Napríklad podľa článku 102 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky prezident "udeluje amnestiu, odpúšťa a zmierňuje tresty". Ak by sa tento typ formulácie úloh prezidenta interpretoval ako právna povinnosť, interpretáciou práva by vznikla silne dubiózna povinnosť prezidenta udeliť amnestiu alebo zmierniť trest uložený súdom každému, kto o to požiada. Ústavné postavenie prezidenta Slovenskej republiky je jednoznačné iba vtedy, keď mu Ústava Slovenskej republiky výslovne priznáva oprávnenie, alebo výslovne ukladá povinnosť. V iných prípadoch ústavné postavenie prezidenta treba dotvoriť buď interpretáciou právnych noriem uvedených v texte Ústavy Slovenskej republiky alebo zmenou znenia jednotlivých ustanovení Ústavy Slovenskej republiky. Ani vtedy, ak by zákon určil povinnosť prezidenta Slovenskej republiky konať spôsobom nepredpísaným v Ústave Slovenskej republiky, nebolo by možné interpretovať takú povinnosť ako ústavnú, lebo zákon by menil Ústavou Slovenskej republiky upravené postavenie prezidenta Slovenskej republiky, a teda svojou podstatou by bol protiústavný.

* Vývoj argumentácie ÚS SR

PL. ÚS 4/2012: "Rozsah jeho uváženia síce presahuje posúdenie toho, či kandidát, ktorého prezidentovi navrhla národná rada, spĺňa zákonom stanovené podmienky, akékoľvek ďalšie dôvody, pre ktoré by sa prezident rozhodol nevymenovať ho, však musia obstať práve s ohľadom na jeho povinnosť zabezpečovať riadny chod ústavných orgánov. Prezident by tak mal predovšetkým zvažovať, či určité skutočnosti vzťahujúce sa na osobu kandidáta dôvodne nespochybňujú jeho schopnosť vykonávať svoju funkciu spôsobom, ktorý nebude znižovať vážnosť tejto funkcie alebo celého orgánu, ktorého má byť táto osoba vrcholným predstaviteľom, alebo ktorý nebude v rozpore so samotným poslaním tohto orgánu. Tieto skutočnosti pritom nemusia spočívať iba v určitom autoritatívnom spôsobom konštatovanom porušení právnej povinnosti, v žiadnom prípade však nesmú byť prejavom svojvôle, ktorej zákaz predstavuje jeden z princípov právneho štátu."

*Zdroje kvalifikačnej legitimity

MEDIÁTOR

PRÁVNÍK A/ALEBO PSYCHOLÓG

SUDCA
Ústavného súdu

PRÁVNIK A/ALEBO POLITOLÓG

* Politologický pohľad na základný štátovedný odbor

Konštitucionalizmus

v.

Demokracia

Ľud v. Sudcovia

* Legalizácia politiky & politizácia práva

* Je najlepšou zbraňou
proti politickému
predporozumeniu
politologické (s)vedomie
sudcu?

* Aplikácia ústavného práva

Procesná

Interpretácia

* Dispozičná zásada v. Zásada oficiality (Sporové právo) (Trestné právo)

PL. ÚS 4/94 „... V konaní pred ústavným súdom platí dispozičný princíp. Z obsahu tohto procesného princípu možno vyvodit', že navrhovateľ až do rozhodnutia vo veci samej má právo disponovať s návrhom podľa vlastného uváženia a v tejto dispozícii ho žiaden zákon ani Ústava Slovenskej republiky neobmedzuje.“

PL. ÚS 16/09 „... v prípade späť vzatia návrhu na začatie konania o súlade právnych predpisov musí brať ústavný súd prioritne zreteľ na to, či ústavný problém možného nesúlady právnych predpisov aj po späť vzatí návrhu stále trvá a záujem na ochrane ústavnosti vyžaduje jeho riešenie.“

III. ÚS 3/00 „... Ústavný súd Slovenskej republiky je podľa čl. 124 orgánom ochrany Ústavnosti a preto musí pokladať jej ochranu za nadradenú dispozičnej zásade uplatňovanej v konaní pred ním.“

*INTERPRETÁCIA

METÓDY

ZDROJE

*METÓDY

VYŽAROVACIE
(Ústavná konformnosť)

TESTOVACIE
(Princíp proporcionality)

Vyvažovacie

* ÚSTAVNÁ KONFORMNOSŤ

Abstraktná kontrola
ústavnosti

(minimalizovanie negatívneho normotvorcu)

Individuálna kontrola
ústavnosti

Ad A: Bver GE 2/267 „... Zákon nie je protiústavný, pokiaľ je možný jeho výklad, ktorý je v súlade s ústavou, a zákon pri takomto výklade zostáva zmysluplný.“

Ad B: II. ÚS 148/06 „... všetky orgány verejnej moci sú povinné v pochybnostiach vyhľadať právne normy v prospech realizácie ústavou (tiež medzinárodnými zmluvami) garantovaných základných práv a slobôd.“

* PRINCÍP PROPORCIONALITY

VHODNOSŤ

POTREBNOSŤ

POMEROVÁVANIE

MIERNOSŤ

SPÔSOBILOSŤ

EMPIRICKÉ

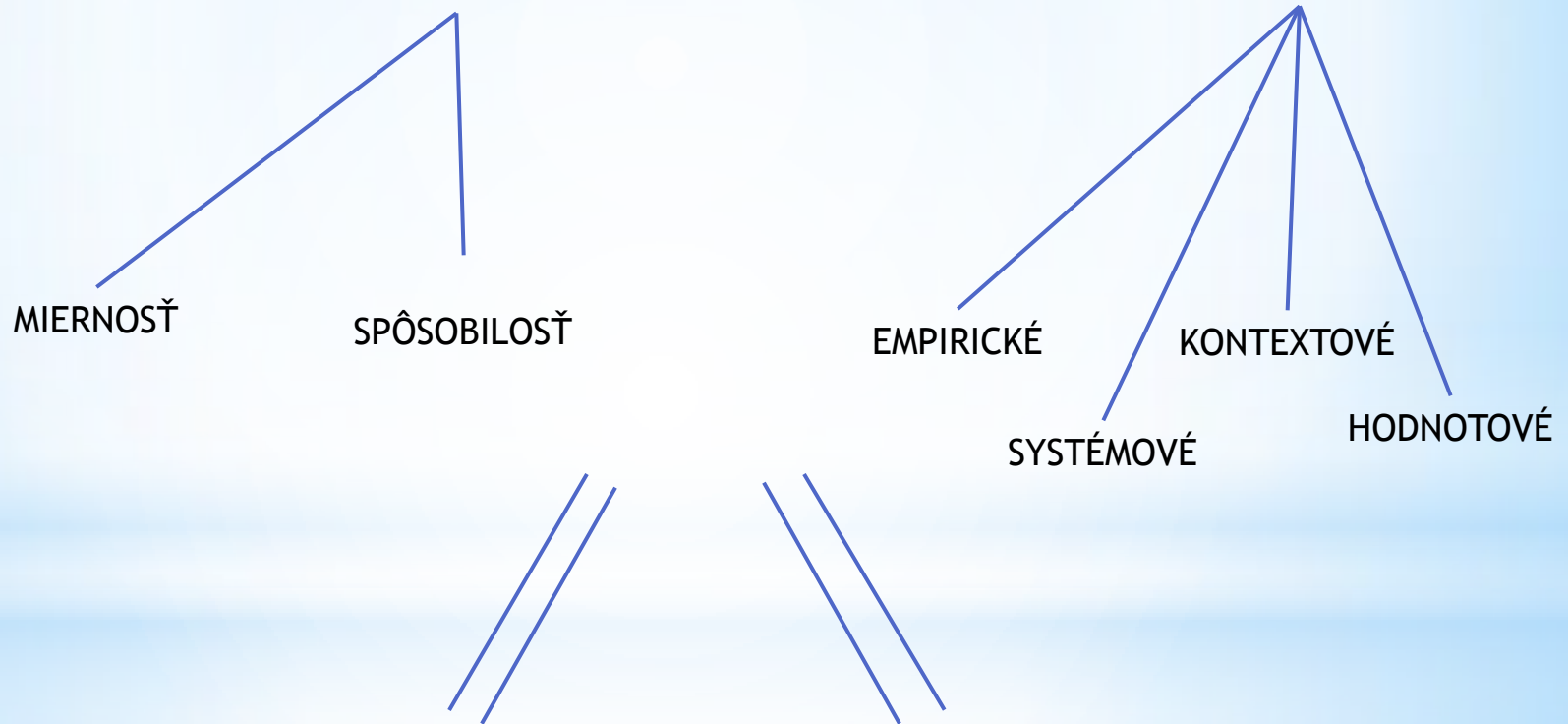
SYSTÉMOVÉ

KONTEXTOVÉ

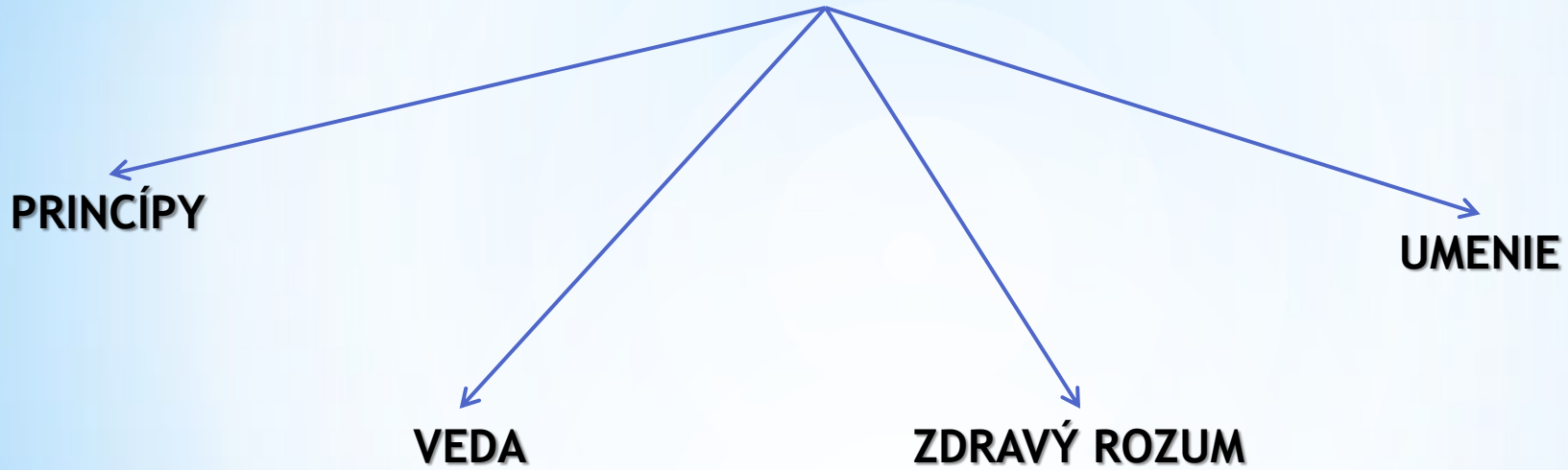
HODNOTOVÉ

KASKÁDOVITOSŤ

RACIONALITA
(Extrémna disproporcionalita)

*ZDROJE

* PRINCÍPY

- 1. právneho štátu**
- 2. demokratického štátu**
- 3. zvrchovaného štátu**
- 4. princíp materiálneho právneho štátu** (Ústavný súd Slovenskej republiky ho charakterizuje ako štát, v ktorom sú stelesnené také právne princípy, ako sú právna istota a spravodlivosť)
- 5. princíp viazanosti orgánov verejnej moci zákonom** (súčasťou a zároveň opozitom tohto princípu je základný princíp súkromného práva, ktorý umožňuje súkromným osobám konať podľa svojej vôle vo všetkom, čo im zákon výslovne nezakazuje)
- 6. princíp delby výkonu verejnej moci** (verejná moc je rozdelená formálne na zákonodarnú, výkonnú a súdnu, pričom žiaden z orgánov verejnej moci nemôže vykonávať moc zverenú inému orgánu)
- 7. princíp sudcovskej nezávislosti** (jeho cieľom je zabezpečiť nestrannosť výkonu súdnictva ako základného predpokladu fungovania súdnej moci),
- 8. princíp reprezentatívneho mandátu** (je základom nezávislého fungovania zákonodarných zastupiteľských orgánov)
- 9. princíp parlamentarizmu** (rozhodujúcim orgánom verejnej moci je najvyšší zastupiteľský orgán, ktorý reprezentuje politické záujmy)
- 10. princíp zodpovedného vládnutia** (znamená zodpovednosť vlády voči parlamentu, ktorý vláde alebo jej členovi môže vysloviť nedôveru)
- 11. republikánsky princíp** (hlavou štátu je fyzická osoba na základe dočasnej legitimacy a všetci reprezentanti štátnej moci musia byť zvolení priamo alebo nepriamo ľuďom)
- 12. samosprávny princíp** (predstavuje smer prenosu kompetencií z orgánov štátu na samosprávne orgány)
- 13. princíp priamej demokracie** (jeho obsahom je možnosť občanov participovať na ústavodarnej a zákonodarnej moci)
- 14. princíp spravodlivosti, rovnosti a zákazu diskriminácie** (premieta sa do práva na rovnaké zaobchádzanie, rovnosti pred zákonom aj pred súdom, ktorý je vybudovaný na spravodlivom súdnom procese)
- 15. princíp právnej istoty** (obsahuje právo na zrozumiteľnosť a predvídateľnosť práva, ktoré z pohľadu každého subjektu nebude bez legitímneho dôvodu zhoršované)
- 16. princíp non-retroaktivity práva** (zákaz spätného pôsobenia práva, ktorý zabraňuje, aby sa na právne vzťahy aplikovala právna norma nadobúdajúca účinnosť v budúcnosti)
- 17. princíp ústavného štátu** (niekedy označovaný ako princíp zvrchovanosti zákona, ktorý znamená, že žiadny právny predpis nemôže byť v rozpore s ústavou)
- 18. princíp slobody človeka a proporcionality** (znamená, že sloboda občanov môže byť obmedzená verejnou mocou len v miere nevyhnutnej na ochranu verejného záujmu)
- 19. princíp ústavno-konformného výkladu** (je základnou interpretačnou metódou právneho predpisu a znamená, že ak je ustanovenie právneho predpisu možné vykladať dvomi spôsobmi, tak sa použije výklad, ktorý je v zhode s ústavou)

* PRINCÍPY

- 20.princíp ochrany menšín** (prejavuje sa nielen v menšinových právach, napríklad národnostných, ale v celom systéme výkonu verejnej moci vrátane zákonodarnej)
- 21.princíp suverenity ľudu** (znamená ododenie legitimacy štátnych orgánov od ľudu)
- 22.princíp vlády väčšiny** (akékoľvek rozhodnutie v oblasti zákonodarnej, výkonnej, či súdnej moci vykonané kolektívnym orgánom je platné, ak zaň hlasovala minimálne nadpolovičná väčšina hlasujúcich)
- 23.princíp slobodnej súťaže politických síl** (premieta sa do slobodnej tvorby politických strán a do všeobecného, rovného, priameho volebného práva s tajným hlasovaním)
- 24.princíp verejnosti výkonu štátnej moci** (všetky štátne orgány musia konať s prístupom verejnosti, ktorý môže byť len výnimočne obmedzený, a majú právo na prístup k informáciám spojeným s výkonom verejnej moci)
- 25.princíp laického a neideologického štátu** (podľa neho štát sa nemôže viazať alebo preferovať nejakú ideológiu alebo náboženstvo)
- 26.princíp slobody podnikania a ochrany vlastníctva** (patrí k základným princípom moderného liberálneho štátu, ktorý zaručuje trhové hospodárstvo)
- 27.princíp sociálneho štátu** (je založený na rešpektovaní hodnoty každej ľudskej osobnosti a je spojený s vytvorením solidárnej spoločnosti)
- 28.princíp suverenity štátu** (zabezpečuje štátu najvyššiu moc na štátnom území, ktorá je nezávislá od akejkoľvek inej moci)
- 29.princíp územnej nedotknuteľnosti štátu** (limituje výkon práv najmä národnostných alebo územno-samosprávnych tak, aby nedošlo k zmenšeniu územia štátu)
- 30.princíp ochrany občianstva** (týka sa občanov, ktorí po prvé proti svojej vôli nemôžu stratiť občianstvo, po druhé nemôžu byť z územia štátu vyhostení a po tretie štát ich chráni aj v zahraničí)
- 31.princíp prechodu časti štátnej suverenity na Európske spoločenstvo a Európsku úniu** (príslušné štátne orgány sú ústavne zmocnené preniesť výkon svojich práv na nadštátne orgány Európskych spoločenstiev a Európskej únie)
- 32.princíp záväznosti práva Európskych spoločenstiev a Európskej únie** (právo Európskych spoločenstiev a Európskej únie sa priamo aplikuje na spoločenské vzťahy, ktoré sú predmetom jeho úpravy)
- 33.princíp aplikačnej prednosti** (vzťahuje sa na niektoré medzinárodné zmluvy, ktoré majú pri aplikácii prednosť pred vnútroštátnymi zákonmi).

*UMENIE

DRUH	CELKOVO	RELEVANTNÉ
Román	3	3
Poviedka	1	1
Tragédia	7	0
Komédia	2	1
Príslovie	4	4
Franz Kafka	3	2

*UMENIE

Pl. ÚS 25/06	Pavel Holländer	Pokud je ovšem doporučení akceptováno a promítnuto do textu konkrétní obecně závazné vyhlášky, navrhuje její zrušení pro rozpor s ústavním pořádkem a zákony. Ministerstvo vnitra tím vytváří situaci, jež ukazuje, že absurdní svět románů Franze Kafky či Georga Orwella, divadelních her Samuela Becketta či Eugena Ionesca nemusí být a není toliko fikcí, nýbrž začasť je i životní realitou.
III. ÚS 291/03	Pavel Musil	Je notoricky známou skutečností, že tzv. „teoreticky možných verzí případu“ (tj. verzí, jejichž existenci hypoteticky připouštějí pravidla formální logiky), je zpravidla ohromné množství. Beletristickým příkladem takové teoreticky možné verze je známé vyústění detektivních románů, že „vrahem je zahradník“; taková verze je sice literárně efektní, ale naprosto nevystihuje realitu skutečné kriminality. Klást na orgány činné v trestním řízení požadavek, aby v každé jednotlivé trestní kauze se zabývaly všemi myslitelnými verzemi případu, by znamenalo naprosto nesplnitelný úkol, jehož prosazování by zcela paralyzovalo práci policie a trestní justice.
III. ÚS 150/99	Pavel Holländer	Bezvýjimečná aplikace ustanovení § 135 o.s.ř. v oblasti působnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích činí pak první z důsledků nálezu Ústavního soudu ve věci sp. zn. I. ÚS 28/94 neuplatnitelným (jedná se o sofistikovanejší analogii známého principu, obsaženého ve slavném románu Josepha Hellera, Hlava 22). Ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) zákona o mimosoudních rehabilitacích je tudíž ve vztahu k § 135 o. s. ř. ustanovením speciálním a umožňuje v daném rozsahu přezkoumat a posoudit i pravomocná konfiskační rozhodnutí.

* UMENIE

Pl. ÚS 55/10	Stanislav Balík	Dobrá zpráva je v tom, že Ústavní soud právě vydává volné pokračování příběhů o královně Koloběžce 1. podařilo se, že napadený zákon obstál a zároveň neobstál. Dvousethlavému drakovi byla uťatá většina jeho hlav, tyto se však mohou odkutálet pod sprchu živé vody a do shora uvedeného data stihnout přijetí téhož zákonného textu. Pouze pokud se to nepodařilo, vstala by možná z mrtvých již pár měsíců trouchnivějící předchozí právní úprava.
II. ÚS 775/06	Stanislav Balík	V této věci jsem hlasoval pro zrušení napadených rozhodnutí. Při hlasování jsem myslel na Kousek hovězího. Nádhernou povídku Jacku Londona z boxerského prostředí mám v paměti od prvního klukovského čtení. Úcta ke stáří či slabším a korektnost k soupeři, jinak řečeno dílčí prvky solidarity, se mi ukázaly být tak markantními hodnotami, že je nebylo lze přehlédnout ani v naturalisticky líčeném drsném prostředí...
Pl. ÚS 43/04	Stanislav Balík	Důvodem, proč jsem hlasoval pro přijatý výrok, není tedy ani v nejmenším obava, že by snad aplikace zrušeného ustanovení bývala mohla ovlivnit nezávislost soudcovského rozhodování, ale okolnosti, že o odejmutí dalšího platu soudců se zákonodárce pokoušel úspěšně či neúspěšně vícekrát, pravidelně a s krátkou periodicitou. Jistě to připomene lidové přísloví z Florencie z období před vystoupením Savonarolovým, které pravilo, že „večer se florentské zákony tvoří, ráno je už však konšelé boří“ (srov. J. Macek, Italská renesance, Praha 1965, s. 100). Tento nešvar pochopitelně kritizoval ve vztahu k související právní nejistotě i Dante Alighieri (srov. Dante Alighieri, Božská komedie, Očistec. Zpěv VI. 139-151, Praha 1995, s. 211).

*PL. ÚS 95/2011

- * Prijatím návrhu na ďalšie konanie dva dni predtým, ako sa mala uskutočniť nová/ďalšia (primárne) verejná voľba, a za stavu uvedeného v bode 9 sa ústavný súd pri rozhodovaní o pozastavení účinnosti niektorých napadnutých ustanovení ocitol v podobnej situácii ako Janko, najmladší z 12 synov sedliaka a neskorší kráľ ¹, ktorý pýtajúc sa svojho tátoša „... *na ceste zlatá podkova. Či ju mám zodvihnúť?*“ dostane takúto odpoveď: „*Keď zodvihneš, zle bude, keď nezodvihneš, bude horšie!*“
- * Indikujúc jeden zo zákonných predpokladov na prijatie dočasného opatrenia - potencionálnu existenciu vážneho nenapraviteľného následku - pozastavil ústavný súd účinnosť niektorých napadnutých ustanovení ².
- * Rozhodnutie o pozastavení účinnosti niektorých napadnutých ustanovení bolo vydané v Zbierke zákonov Slovenskej republiky 29. júna 2011, kedy formálne (vzhľadom na nižšie uvedené ústavný súd zdôrazňuje výraz formálne, pozn.) nadobudlo všeobecnú záväznosť.

1 pozri Pavol Dobšinský, Prostonárodné slovenské povesti, Zlatá podkova, zlatô pero, zlatý vlas.

Dostupné na internete: <http://zlatyfond.sme.sk/dielo/585/Dobsinsky_Prostonarodne-slovenske-povesti-Prvy-zvazok/12>

2 k *ratii decidendi* tohto rozhodnutia pozri predovšetkým bod 9 odôvodnenia uznesenia č. k. PL. ÚS 95/2011-15 z 15. júna 2011

* Odlišné stanovisko

L. Gajdošíkovej

- * Z jazykového hľadiska sa nazdávam, že formulácie použité v odôvodnení by mali tak po formálno-právnej, ako aj po obsahovej stránke spĺňať štandardy právneho jazyka, čo v niektorých častiach odôvodnenia nie je dodržané.
- * Pri spracovaní odôvodnenia niektoré formulácie podľa môjho názoru patria v mnohých jeho častiach skôr do slovesnej ľudovej tvorivosti (s. 7 - odvolanie sa na Dobšinského Prostonárodné slovenské povesti), v odôvodnení sa používajú hovorové slová s expresívnym podtónom (s. 9 - prechytráčiť, nachytať niekoho na hruškách) alebo hovorové slová, alebo slovné spojenia atypické pre právny jazyk a hodnotenie právnych súvislostí (s. 25, 26 - čo je/nie je v hre), vytvárajú sa „umelé termíny“ bez akéhokoľvek ďalšieho právneho významu (s. 9 - Sulíkov právny paradox), ktorých použitie je podľa môjho názoru v odôvodnení názoru ústavného súdu nenáležité.
- * Nazdávam sa, že vo vyjadreniach ústavného súdu, najmä v jeho nálezoch, by sa mal používať štandardný právny jazyk, čo sa vzťahuje aj na odôvodnenie tohto nálezu, aj keď pre niekoho má právny jazyk možno príliš strohý charakter.

***ĎAKUJEM ZA POZORNOST!**